

Rörelsen som kroppens minne

Lust, död, äckel, vanmakt, passion, kroppens rörelse, lukt, läten och annat sinnligt förnimmande och intellektuellt utmanande i ett konstnärligt utvecklings- och forskningsprojekt i dans.

Som konstnär ägnar jag mig ständigt åt att omskapa den s.k. verkligheten så att den bättre motsvarar min längtan, mina behov. Jag måste få det att hända som annars inte sker, skapa de bilder som annars inte syns till, ge rum för det som annars inte tar plats. I dansen blir den kunskap viktig som annars inte accepteras. Våra fysiska minnen träder fram som viktiga händelser, dofter, smaker, rörelser, känslor, tankar... Det outtalade. Vi beträder dagligen minnets stigar och trampar runt i spår av det som en gång var. Jag ser det. Jag iakttar. I kroppens rörelser avtecknas spår från liv och erfarenhet av skilda slag. Hur lagras erfarenhet och minne i rörelse? Hur relaterar detta till tid/ålder?

När jag t.ex. väljer att se rörelsen som kroppens minne, blir det språkligt kommunikativa perspektivet viktigt. Jag bedriver konstnärlig forskning i dans som språklig grundforskning. Inte språk som det ordbaserade, utan som det som utvecklar vår förmåga till perception och kommunikation utifrån rörelse, gestik, mimik och dess förhållande i tid och rum. Genom dansen kan hela vårt språkbegrepp, vår kommunikativa resurs utvecklas. Se dig omkring! Vad är det som gör att vi tror att vi vet?

Den konstnärliga processen har ofta verket som mål. Men behovet av fördjupade processer som inte i första hand ska leda till produktion utan till andra insikter och kunskapsmål, blir allt starkare. Danskonsten kommersialiseras hårt och kraven på effektivitet och produktivitet gör att det blir väldigt lite tid till fördjupning i process. Dessutom ska det som produceras kapitaliseras genom försäljning och framgångsmåttet blir den stora scenens godkändstämpel: ”succé”. Detta utarmar konsten, likriktar, motverkar kvalitativa satsningar och försvårar utveckling av nya arbetsformer.

Var uppstår då behovet av att särskilja den konstnärliga utforskande processen i den ”vanliga” konstnärliga verksamheten och det vi kallar forskning? Hur kan vi skapa acceptans för en utvecklad insikt eller kunskap om de frågor som utgår från konstnärens och behov?

Jag vill hävda behovet av konstnärlig forskning som det som kan ge legitimitet åt den konstnärliga processen som metod och för att ge acceptans åt en annan form av kunskapsdefinition. Forskning kan vara en väg till större kunskap om det vi vill veta. Forskning i dans kan medverka till att skapa insikter om vad som är kunskapsgenererande i en konstnärlig process. Så får vi också veta mer om vad en idé är, om mod och feghet, om mänsklig styrka och tillkortakommande. Konstnärlig forskning i dans baseras på den förkroppsligade erfarenheten och det personliga uttrycket.

Rörelsen som kroppens minne (RSKM) representerar ett nytt område inom danskonsten och dess samverkan med forskningsområden med avgörande betydelse för en utvecklad kunskap om det betydelsebärande och det kommunikativa i mänsklig rörelse. Danskonsten är av tradition fokuserad på den unga människans uttryck. I Rörelsen som kroppens minne, sätts den åldrade människan i fokus. Arbetet syftar till en utvecklad grundforskning kring rörelsens språklighet, att utveckla danskonstens scenkonstnärliga uttryck att omfatta även äldre som både medverkande och publik, att utveckla nya arrangörsnät för det publika mötet med alla ålderskategorier samt att motverka ålderism.

Om arbetet

Vi undersöker vad kroppen minns. Rörelsen aktiverar minnet. Rörelsen, beröringen, den fysiska upplevelsen är det som lockar fram minnet från glömskans gömslen. Koreografin relaterar både till det upplevda och upplevelsen av detsamma. Kroppen är min boning. Jag rör mig i ett sammanhang. Min rörelse uttrycker min plats och genom kroppen gör jag erfarenheter av den.

Vi ställer inte erfarenhet mot teori. Den intuitiva och subjektiva tolkningen har företräde. Vi tolkar och läser verkligheten – det vardagenbjuder, utifrån tidigare gjorda erfarenheter. Vi tar minnet i anspråk. Minnet som det glömskan lämnat kvar. Enskilda minnen sammanförda i en ny kontext. Vi

berättar inte vad vi varit med om – vi gör. Kroppens rörelser återger minnet av det som en gång hände. Hos människor ser jag kraften i kroppars rörelse. Ibland väl exponerad, ibland inkapslad eller dold bakom ovilja.

Så släpar vi runt på våra liv. En del i väl packade väskor, en del i våra kläder, annat förborgat i våra kroppar. Vi ser olika ut. Vi går olika, klär oss, pratar, gestikulerar, nyser, gäspar, älskar – olika. Så berättar vi vår historia.

Arbetet spänner över drygt 3 år, 2003-2006. Projektet är ett samarbete mellan Danshögskolan och E.L.D. Forum för ny koreografisk scenkonst. Det bedrivs med stöd från Vetenskapsrådet, Stiftelsen framtidens kultur, Statens kulturråd, Stockholms kommun, Stockholms läns landsting och Rikskonserter. Danshögskolan utgör projektets bas i nära samarbete med E.L.D. som har arbetslokaler, produktionskontor och det nätverk av medverkande konstnärer/tekniker/producenter och arrangörer som krävs för projektets genomförande. Detta nära samarbete mellan en konstnärlig högskola och en professionell dansensemble finns med i projektets metodik. Vi etablerar på så sätt även modeller för samverkan mellan konstområdets olika aktörer.

2003 planerade vi arbetet, kontaktade de personer med vilka vi ville samarbeta och arbetade intensivt med finansieringen. Utan att vänta på besked om pengar, påbörjade vi under hösten den konstnärliga processen i ett samarbete mellan mig, dansaren Jan Abramson och tonsättaren Tommy Zwedberg. Ett arbete som resulterade i solot Minnet. Vi gav ett antal föreställningar och ÖM kvällar för att få andras synpunkter på de idéer vi ville arbeta med. ÖM - Öppna Måndagar är kvällar öppna för offentligheten, då E.L.D. bjuder in till informella möten med konstnärer, forskare och andra.

Referensgruppen bildades bestående av Bengt Brülde (filosof), Lars Göran Karlsson (sociolog), Lars Andersson (socialgerontolog) från det vetenskapliga området, Jonas Bolin (tonsättare), Helene Karabuda (dansare), Jan Abramson (dansare), Malin Arnell (bildkonstnär) från det konstnärliga området samt Malcolm Dixelius (filmproducent), Hjalmar Blomqvist (producent) och Katarina Widén (marknadsförare) från E.L.D. Även en student från Danshögskolan var tänkt att ingå i gruppen, men det gick inte att organisera i förhållande till hennes övriga kurser.

2004 fortsatte vi arbeta och integrerade Kari Sylwan som dansare i projektet. Resultatet blev det verk vi kallar för Med ögat mitt i pannan och vi gav ett stort antal föreställningar för olika målgrupper i Stockholm och på tumé. Minnet visades i Sverige, Island och Ryssland. Referensgruppen träffades i samtal och i möten med dansarna, och planerna för projektets sista del utvecklades. Ytterligare arbete med finansieringen krävdes. Referensgruppen omformades. Bengt Brülde lämnade arbetet pga. internationella åtaganden och Malin, Hjalmar, Katarina, Malcolm och Jonas lämnade referensgruppsarbetet för att koncentrera sig på produktionen av föreställningarna. Vi ville bredda kompetensen och tillfrågade Emma Stenström (ekonom) som tackade ja och gärna ville vara med i gruppen.

2005 januari - april bedrevs arbetet i två grupper parallellt, den ena bestående av äldre professionella dansare: Hervor Sjöstrand, Kari Sylwan, Conny Borg och Jan Abramson samt sångarna Margaretha Hallin och Erik Saedén. Den andra bestående av 17 äldre amatörer. Detta resulterade i koreografi som baserades på kroppens minne av det som en gång var. Arbetet i bägge dessa grupper gav det rörelsematerial som utgjort grunden för arbetet med Döden, döden! Tonsättaren Jonas Bolin arbetade tillsammans med sångarna med rösten som instrument. Han komponerade musiken utifrån den koreografiska processens framväxt, som en dialog mellan dansen och det musikaliska uttrycket. Konstnären Torbjörn Johansson följde processen och utifrån den utformade han scenrummet. Mats Andreasson arbetade med ljusdesign och Michael Israelsson med laserteknik. Döden, döden! uruppfördes på Kulturhuset i Stockholm under april. Därefter följde gästspel på Karolinska institutet i Stockholm och i Växjö. Minnet visades på Kulturhuset i Stockholm och i Växjö. Med ögat mitt i pannan visades i Haparanda, Växjö och Lissabon. Referensgruppen har under året bestått av undertecknad, Lars Andersson, Lars Göran Karlsson, Emma Stenström, Helene Karabuda och Jan

Abramson. Vi har haft professor Christoffer Bannerman från ResCen, Middlesex university i London som gäst.

Den scenkonstnärliga presentationen av det dansade är ögonblicklig och flyktig. Även om jag menar att de tre verk RSKM omfattar presenterar de vunna insikterna, så är det inte nog att redovisa föreställningarna. En vetenskaplig forskning presenteras oftast i dokument som är reproducerbara. Dokumentet är forskningens ansikte och tillgängligt för omvärlden även över tid. Dokumentationen består av bakgrundsmaterial, underlag av olika slag etc. och äger inte samma offentlighet. Dansen är inte reproducerbar. Det betyder att även om jag videodokumenterar verket, så motsvarar inte videon upplevelsen av föreställningen. Verket blir inte tillgängligt för vad det var, utan som något annat. Därmed blir kravet på dokumentation ett annat. Dokumentationen måste ges en form som motsvarar det projektet erövrar. Dokumentationen blir ett konstnärligt verk samtidigt som den redovisar processen. I konstnärlig forskning i dans blir dokumentationen på ett sätt primär, medan den i vetenskaplig forskning är sekundär.

Så – vad har vi då gjort?

En gammal människa rör sig långsamt. En gammal människa tvingas till ständig tålmodsträning. Det tar mer tid att minnas, att äta, att röra sig... Kroppen sviker tankens förtroende. Vi bär allt mer erfarenhet och minnen lagras i bagaget. Om då medvetandet sakta trubbas av går klokheden till spillo. Vem får ha tanken kvar?

Jag tittar på dig för att jag vill se vem du är. Så har min blick denna tid vandrat över mina medarbetare, workshopdeltagare, människor på stan, dig... Vad du än visar ska jag inte väja. Vad jag påstår mig se kommer alltid att berätta mer om mig än om dig.

Orden trängs. I projektets metodik har jag valt att undvika dem. Vi undviker både det talade ordet och text. Det vi gör, den praktiska processen är i fokus. Vi föreställer inte. Vi är det vi gör. Dansen blir verklig och högst påtagligt närvarande. Rörelser som tecken. Rörelsen som kroppens minne. Hur kommer det genomlevda till uttryck? I processen är det viktigast att identifiera jaget och att se betydelsen av den subjektiva upplevelsen. Vad får kroppen att bli medgörlig? Förståelsen av uppgiften är en del, motivationen att göra en och kunskapen om rörelsen en annan. Även om jag vill och förstår är det inte alltid så lätt att få kroppen att göra.

Vad är då ett minne i förhållande till en händelse och det kroppen uttrycker när vi tänker på den? Går det att omsätta tanken/minnet i rörelse och kan jag medvetet styra det uttrycket så att det för mig överrensstämmer med det tänkta? Vi omformar minnet efter hur vi vill minnas det. Självt litar jag mer på kroppen än på tanken. Vad är det då som får oss att minnas? Fysiska impulser, lukter, ljud, text, ord, tankar som passerar... Det finns en skönhet i det obekanta, en lust i det där sökandet efter det vi inte vet. Jag är övertygad om att vi känner igen vad som är viktigt när det "händer". Vi dansar och rörelsen växer fram som våra kroppars röster ungefär som ordet växer fram medan vi talar. Rörelsen kan dock inte talas eller tänkas fram. Den måste göras för att finnas.

Sökandet efter "begriplighet", efter det som kan kännas igen som normalt och igenkännbart, är i fokus, framförallt hos männen. Flera av dem har svårt att se meningen i att uttrycka annat än det som motsvarar det realistiska återgivandet. Jag upplever dock att arbetet verkligen banar väg och öppnar för ett annat tänkande. Särskilt intressant tyckte jag att det är när samtalet handlar om minnet som uttryck för det motoriska inlärda. Att särskilja inlärda rörelsemönster, funktionella rörelser och rörelser för känslomässiga upplevelser. Ord som "normalt" kan jag annars bara se som en konservativ spegling av beteenden baserade på det som varit. Det är samma sak med "kvalitet". Utifrån det som varit har vi godkänt och bildat norm. Vi känner igen något som gott, därför att vi erfarit det tidigare och kommit överens om att det är så. Därför är det svårt att känna igen det nya som kvalitativt. Konsten låter sig inte tacklas med förnuftet eller genom erfarenheten av det som varit. Vi måste se, erfara och uppleva med hela kroppen. Alla sinnen tas i anspråk. Vi blir varse.

Om reflektion

En viktig del av det som genererar ny kunskap hos oss, är förståelsen av den process som ligger mellan det subjektivt upplevda och det i dans gestaltade. Jag känner/upplever/minns en sak, men att gestalta detta kräver att jag utvecklar mitt eget material utifrån vad som blir begripligt när det upplevda ska inlemmas i en ny kontext. Reflektioner har givits kring kroppen som källa, att män och kvinnor har samma behov och grund för sina uttryck men gestaltar dem på helt olika sätt. Vi har talat om funktionell rörelse, rörelsemotorik och rörelsegestaltning utifrån estetiska motiv.

Arbetet har genererat mycket material och dokumentationen är omfattande. Omvärldsperspektivet blev tydligt genom publikkontakter och media. Värdefullt som katalysatorer för arbetet och genom de offentliga seminarierna har vi som medverkat tvingats till att formulera det som annars inte skulle ha sagts. Genom de konferenser om konstnärlig forskning där projektet presenterats, har samtalet – kritiken och reflektionen lyfts till en annan nivå. Här har ifrågasättandet av projektets insikter i termer av forskningsresultat varit konstruktivt och bl.a. ställt frågan om dokumentation på sin spets.

Projektets metod betonar praktiken i den kroppsliga erfarenheten och reflektionen kring denna. Att vi i processen undvikit ordet som det betydelsebärande till förmån för den rörelsebaserade gestaltningen samt att vi värderat öppenheten i processen som en tillgång, dvs. dialogen med den omgivande konst – och forskarmiljön samt det offentliga samtalets replik och kritik.

Vi har med vårt arbete visat på rörelsen och dansen, erfarenheten, minnet och förkroppsligandet, på gestaltningen och på den koreografiska iscensättningen. I projektet har vi fått möjlighet att forska genom dansen som konstnärlig uttrycksform. Dansens egenart är dess kommunikativa möjlighet i och genom kroppslig rörelse. Projektet har varit ett prövande och utforskande av rörelsen som kroppens minne, en språklig grundforskning.

Praktisk kunskap i dans, innebär en förståelse av vad kroppen är och hur den används utifrån en vilja eller avsikt. Detta omfattar alltifrån träningsmetod för att erövra fysiska färdigheter, till metoder för att få den kroppsliga rörelsen att motsvara den tänkta. Men det handlar också om att förstå hur en intention kan utvecklas till överensstämmelse från det subjektivt upplevda till förståelsen etablerad i betraktarens öga.

Att ur kroppens rörelse söka det meningsbildande, är att använda den tidigare erfarenheten och minnet i en ny kontext. Att söka uttrycket av detta minne istället för berättandet om. Som dansare utvecklar vi vår förmåga till denna gestaltning, genom en interaktion med de kompositoriska redskap som ges i arbetet med tid – rum och energi (kraft), det som bildar form. Vi utgår från tilltron till rörelsen som kroppens minne. Detta skiljer sig från rörelsen som kroppen minns.

Rörelsen som kroppen minns, är den rörelse som genereras av den faktiska händelsen, t.ex. att slå någon (slaget), att cykla (cyklandet) eller att hoppa (hoppandet). I RSKM projektet utvecklar vi istället den rörelse som genereras ur upplevelsen av (slaget, cyklandet, hoppet). Det är något annat. Det ger en annan dimension av både den fysiska, emotionella och intellektuella upplevelsen. Denna gestaltning lämnar realismen till förmån för ett annat betraktande.

Det syns vad man tänker. Vår tanke återspeglas i kroppen. Den tränade dansaren kan förhålla sig till detta genom att fokusera tanken. Tanke och handling blir ett - eller varandras motsats för ett mer komplext uttryck. Den praktiska kunskapen om hur detta går till ger en utvecklad förmåga till gestaltning. Vi måste träna såväl blickens iakttagande, intellektuell reflektion och kroppslig praktik. Vi måste få kroppen att göra/säga det tanken vill.

Den fördjupade process som forskning innebär, ger oss möjlighet att utveckla både praktik och teori

kring detta. Vi får våra idéer prövade. Arbetet med RSKM har givit alla oss som samarbetat nya insikter kring det betydelsebärande i kroppslig rörelse och en utvecklad metodik för hur det vi söker kan gestaltas i dans. Men arbetet har också genererat nya frågor, t.ex. om samhällets syn på och värderande av, den åldrade kroppen.

Ett förhållningssätt och en estetik som den RSKM representerar, lyfter fram dansens egenart och bejakar tilltron till det kommunikativa i kroppslig rörelse. Det visar också på en tillämpad användning av koreografisk komposition som redskap för form och mening i dansen. Den enskildes återupprättande har sin plats i den process som omskapar verkligheten och klär den i det konstnärliga verkets gestalt. I denna process använder vi vår lust, vårt motstånd, våra drömmar och det mest utsatta i det att vara människa, tillsammans med den skicklighet vår profession representerar.

Varje dag upprättar vi oss själva på nytt. Vem är jag idag? Varför? Vi stiger in i skilda livsrum och ser oss omkring. Trötta - glada - hungriga - tänkande - kännande... med eller utan vilja. Ingenting är givet. Det är i mötet med det omgivande vi får syn på oss själva. Det är också så vi får fatt i våra minnen och förvaltar våra erfarenheter. I dessa tar vi avstamp och gör om den så kallade verkligheten så att den blir mer som vi vill ha den. Dans.

Vi är övertygade om projektets betydelse i termer av nya kunskaps- och forskningsområden, utveckling av estetik och begreppsbildning samt en förankring av den samtida danskonstens möjligheter och funktion i vår kultur idag. Att se konsten som en angelägenhet för flera. Att göra begripligt det som inte befästs i ord. Att göra om verklighetsbeskrivningen. Att tillföra verkligheten det som gör den än mer märkvärdig och spännande att vara del av.

Efva Lilja